

YAŞANTININ İZLERİ ÜZERİNDEN İKAMET ETMENİN SERÜVENİ: EV KAYITLARI

Elif Öz Yılmaz, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü,
elifozmsgsu@gmail.com/oze17@itu.edu.tr

Yaşamanın iz bırakması ve ikamet etmenin anlatısı üzerinden gündelik hayat ikamet edenlerin yarattığı kolektif bir bellektir. Anlatı kuran sadece mekanlar, eşyalar ya da kişiler değildir. Tozun, kirin, lekelerin, çürüklerin, kırıkların da kendisinde biriktirdiği katmanlar gibi anıları, anlatıları vardır. Tekinsiz sayılan, yersiz madde olarak adlandırılan, iğreti, korku, tedirginlik yaratan kir ve pislikler bu anlatının dışında tutulamayacak kadar önemli bulunmuş hatta anlatının odağına yerleştirilmeye çalışılmıştır. Seyahat eden farklı kökenlerden parçalar toplayan, konuştuğu kuytu köşenin, ev sahibin formunu alan toz düzen ve kontrolü sarstığı için mimarının de alanına girmektedir. Modernizmin pürüzsüz, beyaz ve masum olarak tasvir edilen duvarlarının yüzeylerinde köşelerinde biriken toz ve kirliler istenmeyen ortadan kaldırılmaya çalışılan hatta bu resimde yok varsayılandır. Düzen koyucular tarafından normal dışı kabul edilerek idealize edilen durum ve tanımların içine yerleştirilmeye çalışılsa da bu mümkün olmamıştır. Modernistlerin idealize ettikleri Sürrealistlerin hayal ettikleri, arzuladıkları mekan ve yaşantılar üzerinden bir okuma izleği sunulmuştur. İkamet etmenin izlerini ve serüvenini anlatabilmek için ev mekanı ele alınmıştır. Yaşantının izleri sansürsüzce belgelenmeye, fotoğraflanmaya çalışılmış, izlerin ortaya çıktığı anlar hakkında sahip olunan bilgiler aktarılmış, bilinmeyen beklenmedik izler üzerine hayaller kurulmuş, tahminler yürütülerek yerleşmenin mekanı yeniden inşa edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gündelik yaşam; kir; toz; izler; ev kayıtları.

GÜNDELİK HAYATIN YÜZEYİNDEKİ TOZ VE KİRLER

Temiz sözcüğü Arapçadan dilimize giren TDK'ya göre kirli, lekeli, pis, bulaşık olmayan, arı, pak, hijyen, hijyenik anlamına gelmektedir. Hijyen sağlıklı bir yaşam için yapılan faaliyetlerin tümüne denmektedir. Vücudu mikroorganizmalardan arındırmak için yani temizlemek için yapılan uygulamaları kapsar.

Antropolog Mary Douglass'ın Sıfık ve Tehlike adlı kitabında "yersiz madde" olarak tanımladığı şeyle karşı karşıya kalırız (1966). Douglas, çeşitli kültürler ve dinler arasında sıfık, kirlilik veya kir kavramları üzerine araştırmalar yapmaktadır. Kiri (ve buna bağılı olarak, atık ve diğere kirlilikleri) neyin oluşturduğuna dair kişiler, şeyle ve mekanlar arasında düzeni sağılamaya çalışan oldukça yapılandırılmış bir kültürel sistemin parçası olarak tanımlamaktadır. Kir fikri bizi doğrudan sembolizm alanına götürür ve daha belirgin sembolik sıfık sistemleriyle bir bağılantı vaat eder.

Douglass herkes tarafından pisliğin tehditkâr bulunduğuş ön kabulünü benimsediğini açıklar. Lakin pislik sayılan nedir? Birçok kutsal inanç tarafından belirlenen normal-normal dışı kabul edilen durumlar, düzen-düzensizlik arasında geçen tartışmalar bu ikiliklerin yarattığı boşluklar uzun bir kirlilik tartışmasını takip edilir kılar. Hijyen kendimiz hakkında bilgi de verebildiğı için kusursuz bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Kirlenme düzensizlikle eşdeğer ve kişinin bakış açısına göre değışen bir şeydir: Mutlak kirlilik diye bir şey yoktur. Kirlilikten kaçınma nedenimiz ilahi dehşetten ya da korkudan olmadığı gibi hastalık hakkındaki düşüncelerimiz de kirliliğı gidermek ya da açıklamak için yeterli değıldir. Kirlilik düzeni tehdit eder ve onu ortadan kaldırma çabası düzen için gösterilen olumlu bir çabadır (Douglas, 1966, s.24).

İğrenç, nesne ve özne arasındaki sınırları bozar. Yersiz olması iğrenme tepkilerine yol açar. Bununla birlikte, Douglas, pisliğin daha olumlu bir yönüne de işaret etmektedir. Brahman arınma ritüellerinde inek gübresi ve pislik içinde çırılçiplak yuvarlanan kıızı aktarırken ölümü karşılama halini belirterek normalde yıkıcı olan

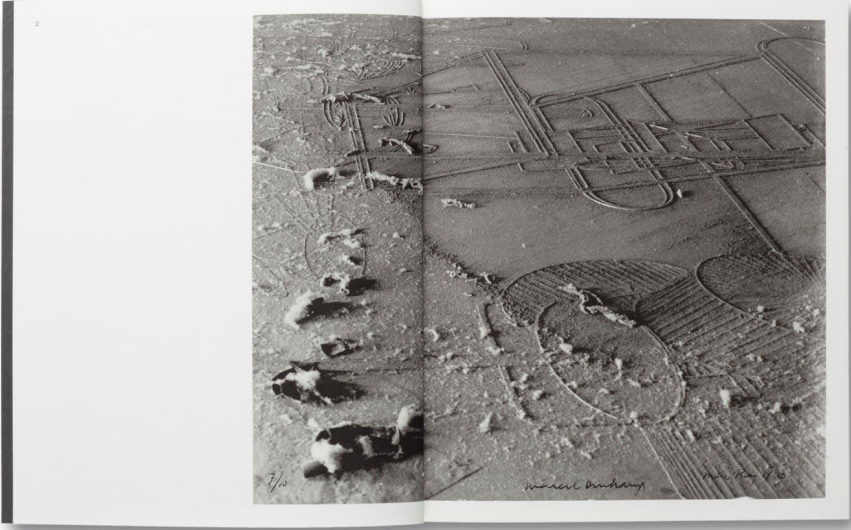
ve iğrendiren kire aynı zamanda büyüleme durumu üzerinden aktarmaktadır (Douglas, 1966). Bu durum tüm tartışmaları alt üst ederek kire farklı bakmayı mümkün kılar.

Toz, kirden daha az kirlidir. Kuru, ıslaklık ve yağdan yoksun, hafif, uçucu, hareketlidir. Yerleşir ve birikir, ancak daha sonra kolayca tekrar havalanarak hareket eder. Toz seyahat eder. Bu nedenle heterojendir. Farklı kökenlerden parçacıkları toplar ve bünyesinde barındırır, hareketlerinin ve bulunduğu yerin izlerini kendi üzerinde değil, içinde bulunduğu ortamla değiş tokuş ederek içinde barındırır. Toz formsuzdur, kendi formuna sahip değildir ve konduğu kuytuyu, biriktiği yüzeyi ev sahibinin formunu alır. Bu anlamda, görünüşte pasiftir. Formları ve yüzeyleri onları örtmek ve yok etmekten ziyade onları daha görünür kılar. Toz çok biçimlidir, biçimi sürekli değişir, sınırları yoktur. İhlal etmez; işgal eder ve nüfuz eder. Tüm bu özellikleri, performans açıklığı ve aralıksız olarak iş başında olduğu için toz, rahatsız edici bir mekan okuması için mekansal bir indeks olarak analiz edilebilir. Bu anlamda, fiziksel ve hijyenik kaygılardan daha çok, disiplini başka türlü ve şimdiye kadar karakterize eden ve tanımlayan düzen, uygunluk, kalıcılık, kontrol rejimlerini sarstığı için mimariyle ilgilidir (Bataille, 2008, s.437).

Toz, temizlemek için bir şeylerin tozunu almaya çalıştıkça aslında havada dağılacağını diğer şeyler üzerine çökerek geçici ikametini kuracağını aslında daha çok tozlandıracağını ve yayılacağını fısıldamaktadır. Yaptığımız bu inanılmaz hafiflikteki çöpü oradan oraya taşıyarak, zamanın, mekanın enginliğinde dolanıp duran göçebelerin seyahat etmesine olanak sağlamaktır. Toz şeylere sıkı sıkıya sarılmakta onları sarıp sarmalamakta kuytu köşelere girerek yüzeylere kayıt olarak yer etmektedir (Marder, 2016).

Man Ray ve Marcel Duchamp (1920) "Büyük Cam" çalışmasının üzerine toz biriktirerek ürettiği eseri "Dust Breeding" (Toz Üretimi) hem kendi başına bir sanat eseri olarak hem de Büyük Cam'ın belgelenmesi açısından son derece etkileyicidir (Resim1). Biriktiği camın şeklini alarak onun izlerini formunu açığa çıkarmıştır. Burada rahatsız edici ya da iğreti olma rolü ya da tozun yarattığı yeni durum farklı yorumlanmaktadır. İkamet etmesi

yüze çökmesi olabildiğince kalıcı hale getirilmeye çalışılmıştır. Onunla savaşmak ya da temizlemeye yok etmeye çalışmak yerine yüze sirayeti izler kataloğu gibi sergilenmiştir.

Resim 1. "Dust Breeding" Marcel Duchamp, Man Ray, 1920 (url1)

Dışkı, idrar, ter, balgam, adet kanı, gözyaşı, vücuttan düşen saç, tırnak, diş gibi insan atıkları bedensel atıklar olarak Orta Çağ literatüründen başlayarak 19.yüzyıla kadar cinsellik ve beden tartışmalarıyla süregelmiştir. Beden salgıları, atıkları uzun süre tiksinti uyandıran hatta toplumsal, kültürel koşullar göz önüne alındığında tabulaşan durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. 19. Yüzyıldan itibaren artan sanayileşme hareketleriyle kamu hijyeni konuları odağa alınmış, beden tartışmaları yerini şehre bırakmaya başlamıştır. Kamu hijyeni üretilen ev gereçleri, mobilyaların tasarımında daha çokça nesne üzerinde belirleyici rol oynamıştır. Süslemeler ve oymalar eşyanın yüzeyindeki girintiler mikropların üremesi için elverişli alanlar olarak bulunduğundan daha pürüzsüz yüzeylere sahip nesne üretimleri yapılmaya başlanmıştır (Forty, 1986). Nesnelere yüklenen temizlik işlevi ve standardizasyon durumu mimaride de yaşanmıştır. Mimarlar evlerini bu temizlik araç ve nesnelereyle temizlenmesi için yönlendirmiştir. Sonraki

bölümde mimarlık ve steril olma hali üzerinden modernizmin etkileri tartışılacaktır.

Özetle, bir toplumun din, ideoloji ya da ortak bir amaç için belirli ilkeler ve düzen üzerinden anlaşmaya varması gerektiğini savunan Douglass'a göre kirin güçleri toplumda kendimizi güvende hissettirmek için aktiftir. Bir şeyi yere düşürdüğümüzde onu sterilize edebileceğimiz kimyasallarımız ya da atabileceğimiz çöplüklerimiz bulunmaktadır. Ancak kirin, tozun ve mikrobun hayatımızda tabulara dönüşmesi, steril olmanın bu abartılı aktarım hali, mikroplara savaş açan reklamlar yaşantının içinde bizlerle bir arada olan hatta onu işgal eden nüfuz eden birtakım durumları görmemizi engellemektedir. Baudelaire ve Benjamin'in Paris'in harap, çürümekte olan mekanlarını, nesnelere, karmakarışıklığını, kirini, tozunu anlatan gündelik hayata içkin durumları göz ardı ederek tamamen steril kapsüllerde yaşamak da bir tür obsesyon değil midir?

MODERNİZM VE STERİL HAYATLAR

Kirlilik, toz mimarlık için bir tasarım problemidir. Zaman içinde yaşantıya bağlı olarak öngörülemez değişimlere sebep olan yapının kirleticileri onun ikamet edenleridir. Ancak mimarlık pratiği eskiye karşı yeniliği, çürüklüğe karşı dayanıklılığı arzulamaktadır. Özellikle 1920'lerden sonra Modernizmin etkisiyle mekanların makineler gibi belirli standart ölçü ve işlevlerdi öznelere yok sayarak tasarlanması problemiyle karşı karşıya kalınmıştır.

Le Corbusier evi "ikamet etmek için makine" olarak tanımladığı ancak ikamet izlerini taşımayan adeta müze gibi kesintisiz ve pürüzsüz cephesiyle seyirlik fetiş bir nesne olarak var olmaktadır. Beyaz duvarları modernizmin temsilcileri olarak Corbusier'in edeple ahlakla ilişkilendirdiği yapının giysileridir. Wigley, beyazın görüldüğü kadar saf ve masum olmadığını aslında algıyı kışkırtan, düşleri harekete geçiren arzuyu denetlemeyi arzulatan renk olduğunu ifade etmiştir. (Wigley, 1995; akt. Altınyıldız Artun, 2012).

Le Corbusier evi ikamet edilen makineye benzetse de aslında Villa Savoye’de yaşantıya dair hiçbir detay vermez. Nur Altınyıldız Artun’a göre (2012) modern mimarların steril evlerinde gündelik hayat nesnelere beyaz duvarların önünde adeta lekeler gibi görünecektir. Bu nedenle Villa Savoye’nin ilk yapımındaki dokunulmamış halde imajlarla karşılaşırız. İkamet eden oraya yaşantısını dahil eden masanın üzerine kendine ait eşyalarını bırakan biri Le Corbusier’in Villa Savoye hayalinde belki de yer almamaktadır. Rene Burri’nin harabe olarak 1959 yılında çektiği Villa Savoye’nin terk edilmiş, hayvanlar ve bitkiler tarafından işgal edilmiş tekinsiz, harabe fotoğrafları Tschumi’ye (1996) ölümü hatırlatır ve Savoye’nin bu halini oldukça dokunaklı bulur. Gündelik yaşamın ve zamanın izleri ideal olan mekanı gerçek mekana dönüştürmüştür.

Modernizmi kabusa benzeten Sürrealistler için ikamet etmek hayal kurabilecek bir yere sahip olmak demektir. Bu nedenle içindeki yaşantıyla öznelerle nesnelere onların yaşam süreçleriyle var olur. Bachelard insanın evini düşleyerek var ettiğini sadece görsel dokunsal bir varlık değil tekinsizliği, korkuyu, arzuyu da barındırdığını Mekanın Poetikasında mahzen ve tavan arasını arasında evin anlamı üzerinden açar. Ev, ilk evrenimiz dünyadaki köşemiz, tam anlamıyla bir kozmostur. “Ruhumuz bir konuttur, yalnız anılarımız değil unuttuklarımız da bir yere yerleşmiştir” (Bachelard, 1957, s.30). Kuşkusuz ev sayesinde anılarımız yerleşecek bir yer saklı kuytu köşeler bulmuştur.

Modernist mimarların evlerinde var olmasına izin vermedikleri hijyenik hayatı bozan toz ve kir anılar gibi bu kuytu köşelerde yaşar. Benjamin’in güneş ışığında oynaşmalarını izlediği, Man Ray ve Marcel Duchamp’ın yumaklarını biriktirip fotoğrafladığı, Bachelard’ın tavan arasındaki eşyalarının üzerinde toplanan seyirlik, fotojenik ya da kir olarak görülen toz, Modernist mimarların tasarım problemi olarak ele aldıkları hatta kullanılmasını tavsiye ettikleri süpürgeleri ya da temizleyicileriyle bile tamamen yok olmasını engelleyemeyecekleri kadar gündelik olana ve yaşantıya içkindir.

YAŞANTININ İZLERİ ÜZERİNDEN EVE BAKMAK

“Yaşamak iz bırakmak demektir... İç mekânda... üzerlerinde gündelik kullanım nesnelерinin izlerini taşıyan sayısız örtü, astar, kılıf vardır. İkamet edenin izleri de mekâna nakşolur...” (Benjamin, 1986)

Mekan böyle başlar, boş bir sayfanın üzerine dökülen sözcükler işaretler gibi... (Perec, 1974, s.25). Yaşayanın izlerini bıraktığı, adlandırdığı, anlamlar yüklediği bir yere dönüşür. Yaşantının mekanına izler üzerinden baktığımızda insanlar, zamanlar, eylemler ve hatıralarla dolu bir kozmosla karşı karşıya kaldığımızın farkına varırız. Temas ettiğimiz her şey kolektif bir belleğe sahiptir. Çizgiler, lekeler, izler, sıyrıklar, yarıklar görünmeyen boyanın altına ya da eşyaların, nesnelерin içine, yanına, üzerine saklanan diğerleri yeniden inşaaya açık bir harita gibi okuma, hayal kurma izleği sunar. Daha önce kimin yaşadığı, sıvaların altında ne olduğu, mimarın karar verip inşa etse de yaşayanın fonksiyonuna kendi karar verdiği düzeni tamamen merak konusudur. İkamet edenler yaşadıkları yere görünen kadar görünmez izler de bırakarak mesajlarını iletebilir. Peki yaşantının izleri hayal gücünün bir parçası olarak anlatı kurma aracı olabilir mi?

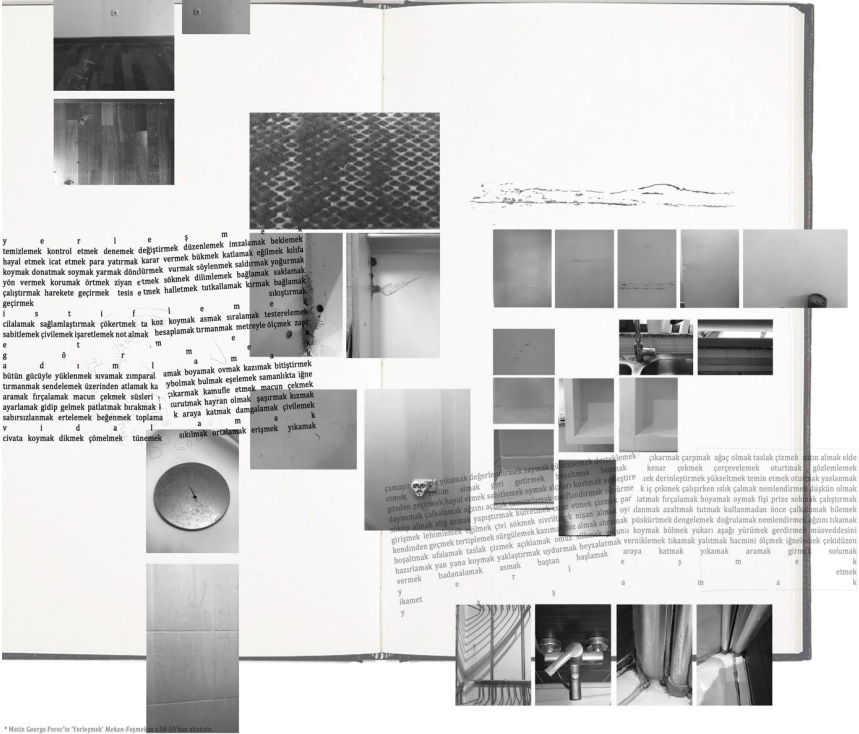
Gözlerimizi kapadığımızda kendi evimizin odalarında gezinebiliriz. Sadece gözlerimizi kapatmamız yeterlidir. Odaların nerede olduğu, kaç adım atarak pencereye kapıya ulaşacağımızın fikri yaklaşık olarak zihnimizde yer etmiştir. Mutfaktan çıkıp salona geçiyorum salonun kapısı hep açık, berjer kütüphanenin önünde kapı açık bir şekilde berjerin arkasında sanki rüzgar esip kapı çarpmasın diye alınmış bir önlem gibi. Aslında sadece evdeki eşyaların oradaki yeni yaşamlarıyla ilgili. Biz satın almadan nerede yaşadıklarını düşününce bu defa bir fabrikanın deposuna gidiyorum üst üste dizilmiş yan yana istiflenmiş çok sayıda eşya, takım olanlar bir arada, tekil olanlar kendi içinde bir düzenle yerleştirilmiş biraz ileride duruyor. İmalatlarının orada mı yapılıp yapılmadığı yoksa başka bir yerden mi taşındıkları hakkında sadece fikir yürütebiliyorum. Hayal kuruyorum ya da uyduruyorum. Sonra tekrar salondayım, beş-altı adımla koltukla kütüphanenin arasından geçerek camın önüne ulaşıyorum, karşı apartmandaki

küçük kız sadece kendisinin balkon olarak kullanabileceği genişlikteki Fransız balkonda kendi kendine oyun oynuyor, arada sokağa bakıyor, sonra bebeğiyle konuşuyor. Sokakta köpeğini gezdiren bir adam var, yanından motor kurye geçiyor. Başımı içeriye çevirirken gözüm pandemi döneminde sayıları her gün artan, kitaplıklarımın taşan bitkilerime takılıyor. Ne kadar güzeller nasıl da büyüdüler diye düşünüyorum. İşaret ve orta parmağımla topraklarını hafifçe kontrol etmeye başlıyorum. Minik paşa kılıçlarım nemli, onlar zaten çok su istemiyorlar, sürekli aşağı doğru uzayan ve kitaplık raflarında üst sıralara yükselmeyi hak eden kalp kalbe çiçeğim ve bu aralar azıcık keyifsiz olan Pilea biraz su fena olmaz kuruluşundalar, kaktüslerin zaten sulanma zamanı gelmedi. Sulama önemli bir kontrol yöntemi kontrol etme tüyolarını evin yakınındaki çiçekçi anlatmıştı. Fazla sulandığı için kökleri çürüten ve artık bizimle olmayan ama boş saksısı hala köşede duran Yuka bitkisi bu hassasiyetin önemli bir sebebi olabilir. Eve ilk geldiğinde küçük bir saksıda olan ama sonra saksılara sığamayan kendini oradan oraya atan Monstera gelişim aşamalarını hızla geçmeye devam ediyor. Etrafa sarkmaması için bambu çubuklarla duvardaki tabloların üzerine doğru yönlendirmeye çalışmışım. Ortadaki tablonun arasından hızla üzerine doğru yol aldı. Uçlarından tomurcuklanan açmaya hazırlanan yaprakları üst kata doğru yol alıyor. Duvara tutunmaya çalışıyor kendinden izler bırakmış; sarılma izleri, ince duvara çapraz duran belli belirsiz çizgiler... İkametinin izleri... (Resim2).

Gözüm bir anda yere dökülen aşk merdivenin minik yapraklarına ve Luna'nın tüyelerine takılıyor. Beyaz uzun ince tüyler tüm evde, koltukların, kitaplığın altında, çalışma odasında itip çekmekte zorlandığımız İkea L koltuğun altında, kısacası ulaşabildiği ya da güzergahında olan hemen hemen yerdeler. Ev kirlenmiş mi biraz diye kendi kendime söylenmeye başlıyorum. İki yıl oldu taşınalı duvarların boyanma zamanı mı geldi acaba. Şeklindeki monoloğum sürüyor. Böyle düşünmemde asıl etken mutfaktaki masada aceleyle yapılan gözleme sırasında duvara fırlayan yağ lekeleri mi? Anne bu nasıl oldu dediğimde kızım bir anda fırladı diyen annemin yüzünü hatırlayıp tekrar gülüyorum. Hiçbir şeyi yavaş yapamayan oldum olası telaşlı ve bir şeylere yetişme derdindeki annemin neden acele

ettiğini hatırlayamıyorum. Mutfağım onun için çok küçük rahat hareket edemiyor ve tabii ki suç yağın ya da mutfağın böyle mutfak mı olur diyor? Tezgâhta börek açamaması onun için çok garip o yüzden mutfakta yemek yediğimiz iki kişilik kare masayı işgal ediyor. Egedeki evler gibi değil küçücük bu evler söylencesi devam ediyor benim de evin büyüklüğü ve konumundan oldukça memnun olmam konusundaki açıklamalarım. Akşam yemekleri dışında çok yoğun yemekler yapılan, börekler açılan bir ev olmadığı için oldukça yeterli buluyorum.

Yaşantının İzleri Üzerinden İkamet Etmenin Serüveni: Kir|Küf|Aşınma|Leke|Yıpranma|Bozulma

Resim 2. Yaşantının izleri üzerinden ikamet etme halinin belgelenmesi

Boya mı yaptırsak diye kendi kendime düşünmeye devam ediyorum çünkü birden aklıma çalışma odasının duvarına astığımız

takvim geliyor. Duvar *stickerı* olarak adlandırılan hediye takvim etrafına tüm şeklini açıklayan izler bırakmış. Bu yüzden aynı yılı iki defa yaşamak durumunda kalıyoruz. Üzerinde doğum günleri, tez teslim tarihi, teslimler, özel günler, minik notlar yazılı çizili. Takvimdeki tarihleri kontrol edip odadan çıkıyorum. Koridor da var diyerek adeta zihnimde kirlerin envanterini çıkarıyorum. Ne ara ya da nasıl olduğunu bilmediğim çizikler, lekeler var duvarda yere yakın sürtünme izleri gibi bir şeyler taşırken oldu muhtemelen diye düşünüyorum. O an hatırlıyorum salondaki masanın yanında sandalyenin metal sırtının duvara sürte sürte çıkardığı siyahlı grili izi. Biraz kabahatli olduğumu düşünüyorum masanın alanı ona yetecek ölçülerdeydi. Evi kiraladığımızda tüm evi ölçüp çizip ona göre eşyalarımızı almıştık. Pandemi ile evimize dahil olan ve her geçen gün sayıları artan yerde kalabalık oldular diye standı ihtiyaç duyan ve geniş yapraklarıyla o köşeyi evin en canlı köşelerinden biri yapan bitkiler, yemek masasını karşı duvara doğru biraz sıkıştırmış olabilir. Kalabalık akşam buluşmalarında o köşede kalan kişi sıkıştığı için o sandalye duvara defalarca sürttü. Açık gri boyanın üzerinde bıraktığı siyah iz gözüme batıyor baktıkça. Temizlik için gelen abla defalarca ciflediğini ama çıkmadığını söyleyerek en iyisi boyamak demişti. Peki hemen o lekenin biraz üzerinde boyanın kalkmasına ve alttaki beyaz boyanın görünmesine neden olan iki bant izi... Yılbaşı ağacı almasak bu sene konuşması benim eski yılbaşı süslerini ve ışığını duvara bantlayarak ağaç yapmamı engelleyememişti. Bantları sökerken boyanın kalktığını fark etmem biraz geç oldu. Ama en güzel yılbaşı ağaçlarından biri olarak kalan başka bir anı ve o anının bu evde kendisi olmasa da bıraktığı soyulma izi. Bu evi ilk tuttuğumuz halini aklıma getirdi alttan çıkan beyaz boya, bir şey denemişler galiba diye düşünmüştük bizden önce ikamet edenler. İstisnasız her odada dübelin oyduğu boşluklar kalmıştı. Her odaya farklı yükseklik ve boyutlarda raflar asmışlardı. Sanırım delikleri olmayan bir iki duvar vardı oralara da kıyafet dolabı gibi yüksek üniteleri koymuş olabilirler diye düşünmüştük. Kalan izler üzerinden fal bakmak gibi duvarların okuması yapmıştık.

belirten çizgisi, İkea L koltuğun kapıya bitişik olan kısa kenarının duvardaki yeri, çamaşır makinesinin yerinden çekilmesiyle aldığı yolun izi gibi çokça iz steril modern evimizden geriye kaldı.

Yukarıda kişisel bir deneyim atlası sunan anlatı kirin, lekelerin, aşınmaların, birikmelerin, küfün, yıpranmanın, bozulmaların kısacası yaşantının izlerini sunmaktadır. Fotoğraflayarak belgelemeye çalıştığım bu yerleşme yolculuğu Perec'in "Yerleşmek" adlı metninden alıntı yazıyla sunulmaya çalışılmıştır. Bachelard'ın (1996) evi en kişisel anların içine yerleştiği evrensel bir kozmos olarak tanımlaması üzerinden doksan metrekaarelik mikro kozmosa ait gündelik yaşantıyı gösteren, ima eden, gündeliğin akışını değiştiren, dönüştüren, biriktiren, tiksinti uyandıran, yadırganan, sorgulanan, vb. durumlar temsil edilmeye ve sansürlenmeden tüm açıklığıyla teşhir edilmeye çalışılmıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Kir, toz, leke her yere sinen ve çoğalan her şeyden kopan her şeye bulaşan, dış ve içi birbirine bağlayan tekinsiz maddelerdir. Bataille'nin "Uyuyan Güzelinin" üzerini örten toz, zapt edilemeyen, filtrelenmeye çalışılan, havadaki özgürlüğü dahi kısıtlanan ama yine de bir yere kadar durdurulabilendir (Bataille, 2007, s.442). Evlerimizdeki kiri, lekeleri, tozu gizlemeye çalışmamız bir yerde beyhude bir uğraşa dönüşebilmektedir. Ancak kültürel, sosyal, toplumsal durumlar ve nedenler bizi buna itmektedir. Ailemiz, çocukluğumuzun geçtiği ev, evdeki düzen ve kurallar, temizlik ritüelleri kiri oldukça tehditkâr, hastalıklara yol açan bir şey olarak sunmuşlardır. Kedi, köpeklere dokunamayız çünkü pistirler, eğer dokunursak sonra ellerimizi yıkayarak dezenfekte etmemiz gerekmektedir. Oysa kedilerin ağız salgıları dezenfektan özellik göstermektedir. Abdest almak vücut salgularımızdan, adet kanamasından sonra arınmak için yapılan yıkanma eylemi olarak toplumumuzda tabulaşmıştır. Onun da belirli kuralları tekrarları vardır. Neden öyle yapıldığının sorgusu tabulara temizlik kurallarına karşı yapılmış bir saldırı gibi karşılanabilir. Çünkü düzen içinde öyle tanımlanmıştır. Ev mutlaka en az haftada bir kez temizlenmelidir. Antibiyotik saati gibi bunun da bir alarmı olduğu

düşülebilir. Her hafta aynı gün ve saatlerde yapılan arınma ritüeli. Ütü yapmak nesnenin formuna kendisinin karar veremeyeceği düzen koyucunun belirlediği bir eylem olabilir. Gündelik hayat içinde sorgulamadığımız sadece akış içinde uyguladığımız eylemlerimizi düşünmeye başlayınca alttaki sağlam zeminin kaymaya başladığını görürüz. Alameti farikası bu olanlar havada uçuşan tozlar gibi her yerdedir.

Evdeki nesnelere, hayvanlar, bitkiler, insanlar gibi tozun, kirin, lekelerin, çürüklerin, kırıkların kendisinde biriktirdiği katmanlar gibi anıları, anlatıları vardır. İkamet eden sadece yaşayanlar nefes alanlar değildir. Bir haftada orada banyoda biriken kirecin, ayda bir silinen camlardaki yağmurun su damlalarının, martıların dışkılarının, parmak izinin yeri vardır. Kitapların koltukların kanepelerin altında uçuşan ve rüzgarla adımların ritmiyle yer değiştiren robot süpürgeci kaçan köpek tüyleri de ikamet etmektedir. Yaşantının izleri, kayıtları, kanıtları kozmosumuz olan evlerimizde birikerek kolektif bir bellek oluşturmaktadır. Hayal gücünün bir parçası olarak boş bir sayfaya dökülen sözcükler gibi mekanı doldurmaktadırlar. Süpürgecinin vakumundan kaçabilen toz, kir parçaları, tüyler, cifin, klorağın çıkaramadığı inatçı lekeler, takvim stickerının, tabloların kendi kare, dikdörtgen şekillerini bıraktığı, yatak başının arkasında varlığını unutturan kablo izinin duvarda bıraktığı izler ikamet izleri olarak adlandırılan ve yaşantı anlatısı olarak sunulan bu sürecin en önemli katılımcılarıdır. Sansürlemeden, oldukları gibi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Envanter olarak sunulmaya çalışılan bu izler fotojenik ve seyirlik nesne olarak görülmüş ve değerli bulunmuştur.

TEŞEKKÜR

Yazar Notu: Bu bildiri İTÜ Endüstriyel Tasarım Doktora Programı 2021-2022 Eğitim Öğretim Yılı Güz Dönemi'nde Prof. Dr. Şebnem Timur tarafından yürütülen "EUT613E Cultural Approaches to Design" dersi kapsamında hazırlanmıştır.

KAYNAKÇA

Arslanay E. (2018). "Mimarlık ve Toz" & "Sanat ve Toz", *Manifold*.

- Bataille, G. (2007). Dust revolutions. Dust, informe, architecture, *The Journal of Architecture* 12(4):437-447.
- Bataille, G. (1995). "Dust", *Encyclopaedia Acephalica*, Alastair Brotchie (ed.) çev. Iain White (Londra: Atlas Press, 1995), s.42-43.
- Benjamin, W. (1986). "Paris, Capital of the Nineteenth Century", *Reflections*. New York: Schocken, s.155.
- Colomina, B. (1996). *Mahremiyet ve Kamusalılık, Kitle İletişim Aracı Olarak Modern Mimari* (A.U. Kılıç, çev.), İstanbul: Metis.
- Dunlany, M. (2017). The Aesthetics of Waste: Michel Tournier, Agnes Varda, Sabine Macher, PHD Thesis, University of Pennsylvania.
- Perec, G. (1974). *Mekan Feşmekan* (A. Erkay, çev.), İstanbul: Everest yayınları.
- Douglas, M. (1966). *Saflık ve Tehlike: Kirlilik ve Tabu Kavramlarının Bir Çözümlemesi*. İstanbul: Metis
- Forty, A. (1986). *Objects of Desire: Design and Society Since 1750*. London: Thames and Hudson.
- Marder, M. (2016). *Toz*. (Ö. Karakaş, çev.), İstanbul: İthaki yayınları.
- Tschumi, B. (1996). "Architecture and Transgression", *Architecture and Disjunction*, Cambridge, Ma.: MIT Press, s.73-78.
- Wigley, M. (1995). *White Walls, Designer Dresses, The Fashioning of Modern Architecture*, Cambridge, Ma.: MIT Press.
<https://americansuburbx.com/2016/02/a-handful-of-dust-and-the-futility-of-glass-an-interview-with-david-company.html> (31 Ekim 2022) tarihinde erişildi.